

uitgave van het Biskop Haarlem-Amsterdam

NOVEMBER
2023

6

SAMENKERK

SK

9

Sarcofaag
vertelt

14

Groenmarktkerk
herbestemd

24

De ziel
verbeeld

uitgave van het bisdom Haarlem-Amsterdam

NOVEMBER
2023
6

SAMENKERK

Foto omslag: Detail van wit bloemenkazuifel, Haarlem Maagden van den Hoeck, ca. 1662-1663. Foto Marco Sweerin (tentoonstelling 'Fashion for God', Museum Catharijneconvent, Utrecht).

Colofon

SamenKerk is het magazine van het Bisdom Haarlem-Amsterdam en verschijnt zes keer per jaar. Nummer 6 – jaargang 48
De volgende uitgave verschijnt op 21 december 2023.

Redactie

Eric van Teijlingen (hoofd- en eindredactie), Carolien Hoogenboom, vacant (redactiesecretariaat).

Medewerkers

Mariska Adrichem, Ada Bakker, Michel Bakker, Jasperine Brussee-van der Plas, Anneke Donkers, Leo Fijen, Ingrid Henkemans, Corine van der Loos, Marcel Poorthuis, Vera Schneijderberg.

Redactieadres

SamenKerk • Postbus 1053, 2001 BB Haarlem
Telefoon • 023-5112600 Fax • 023-5112629
IBAN • NL86 ABNA 0230 8523 19
E-mail • samenkerk@bisdomhaarlem-amsterdam.nl
www.bisdomhaarlem-amsterdam.nl

Abonnement

Abonnementenadministratie • 023-5112600.
Zes nummers *SamenKerk* • € 39,- per jaar
Zes nummers *SamenKerk* in het buitenland
€ 49,- per jaar

Advertenties

Redactie *SamenKerk*
Eric van Teijlingen
023-5112600
samenkerk@bisdomhaarlem-amsterdam.nl

Grafisch ontwerp

Impulsar strategy & design • www.impulsar.nl

Technische realisatie

Vanderperk Groep • www.vanderperk.nl

Niets uit deze uitgave mag zonder toestemming worden overgenomen. Van sommige teksten en illustraties is de herkomst niet te achterhalen; verantwoordelijken kunnen reageren via het redactieadres.

Veertien Noodhelpers

28

We waren zo welkom in
Vierzehnheiligen tijdens onze
prachtige lezersreis.

Een antieke doodskest
verhaalt over het geloof
in het leven.

Sarcofaag vertelt

9

SamenKerk
verschijnt zes keer per
jaar. Wilt u *SamenKerk*
niet missen? Of ontvangt u
SamenKerk liever thuis? Neem
een abonnement! U ontvangt
ons magazine voordat ze in de
parochies verkrijgbaar is.
Info: samenkerk@
bisdomhaarlem-amsterdam.nl

Als u vóór 30 november
een abonnement voor
2024 neemt, ontvangt u
het kerstnummer gratis
thuisbezorgd.

Groenmarkt- kerk herbestemd

14

De inventaris van de Haarlemse Antoniuskerk kreeg een nieuwe bestemming.

Heiligen 8/17

Bij het sterven leeft de (onzichtbare) ziel voort. Hoe laat je dat zien?

Allerzielen: de ziel verbeeld

24

Op de weg van Advent naar Kerst vieren we belangrijke heiligen. Zij wijzen vooruit naar het Kind.

'P

artir, c'est mourir un peu', aldus de Franse dichter en schrijver Edmond

Haraucourt in een gedicht uit 1891. Afscheid nemen is altijd een beetje sterven. Met deze novembereditie nemen we afscheid van Petra Vermeer.

Meer dan veertien jaar heeft zij het redactiesecretariaat gevoerd van ons bisdomblad.

Dat is heel veel werk, vooral achter de schermen, zoals het bijhouden van de abonnementen, het verzenden van de prijzen naar de puzzelwinnaars, de rekeningen naar de adverteerders, de vergaderstukken naar de redactie of het reageren op emails en brieven. Dat naast al het andere secretariële werk voor de bisschop en de curie en het precieze werk voor de kanselier en het kerkelijk recht. Haar naam stond enkel in de colofon, maar zonder Petra Vermeer was er geen *SamenKerk*. En hiervoor zijn we haar zeer dankbaar. Daarom hebben we haar eigen voorpagina cadeau gedaan als herinnering aan een mooie tijd van samenwerking voor ons mooie tijdschrift.

Petra Vermeer neemt afscheid van haar werk bij de curie van het bisdom. Vanaf deze maand werkt ze voor een uitvaartbedrijf. Alle goede zorgen en persoonlijke aandacht die zij – persoonlijk én met de andere medewerkers van het bisdomsecretariaat – gaf aan de pastores en andere medewerkers van het bisdom, zal ze nu geven aan families en nabestaanden.

Beste Petra, we hebben veel bereikt samen. Daarin had jij een grote rol. We hebben ook veel gelachen en gezellige redactievergaderingen gehad. Namens de redactie van *SamenKerk* en de huidige en oud-medewerkers bedanken we je hartelijk. We nemen afscheid, we sterven een beetje. We wensen jou veel geluk en vreugde toe, in je werk als privé, en Gods zegen. Het ga je goed!

En voor u nu: Veel leesplezier met *SamenKerk*!

Eric van Teijlingen
hoofdredacteur

Wat gaan we stemmen?

De verkiezingen van de leden van de Tweede Kamer komen er aan, op 22 november is het zover. Daar wil ik u wel iets over schrijven. Neen, ik ga u geen stemadvies geven. Maar wel wil ik aandacht vragen voor de waarden, die we als Kerk vanuit de katholieke sociale leer belangrijk vinden. In de sociale leer staan de mens – iedere mens – en diens onschendbare waardigheid centraal. Die mens als sociaal persoon, verbonden met anderen, vormt de basis van de samenleving.

Aandacht voor de zwakkeren

Iedereen heeft de rechten die aan de menselijke waardigheid toekomen, vanaf de conceptie tot aan de (natuurlijke) dood. De katholieke Kerk is zich in dit verband steeds duidelijker gaan uitspreken tegen de doodstraf. De armen en zwakken verdienen bijzondere zorg. Voor de zorg van hen die ziek zijn, oud of beperkt vraagt de Kerk bijzondere aandacht.

M

enselijke waardigheid

De katholieke Kerk is daar heel duidelijk in: het menselijk leven en de menselijke waardigheid moeten absoluut gerespecteerd worden. Rechten

van mensen kunnen alleen volgens objectieve normen beperkt worden, om de rechten van alle burgers en hun vreedzaam samenleven doeltreffend te beveiligen, dus vooral wanneer iemand misdaden pleegt (vgl. Verklaring *Dignitatis Humanae* van het Tweede Vaticaans Concilie, nummer 7). Je moet onderscheid maken tussen zonde en een misdaad. De persoonlijke vrijheid mag alleen beperkt worden in zover dat noodzakelijk is, zodat iedereen in vrede en veiligheid kan leven. Die rechten gelden voor alle mensen. Die mogen niet beperkt worden omdat iemand verkeerd bezig is, zonde doet, maar wél wanneer hij anderen schaadt.

Aandacht voor elkaar en verbinding

Laten we een samenleving bevorderen, waarin aandacht is voor elkaar, vooral voor deze medemensen. De laatste jaren heeft de paus steeds vaker aandacht gevraagd voor de verbinding tussen de generaties: het is belangrijk en goed voor iedereen als jongeren en ouderen met elkaar verbonden zijn.

Geen geweld

De katholieke Kerk baseert zich op de vereisten van een democratische rechtsstaat en op de handelwijze van Christus zelf. Jezus zelf heeft altijd gerespecteerd dat mensen een vrije wil hebben en niemand gedwongen mag worden tot geloof of tot ongelooft, want geloven is per definitie een vrije menselijke daad. Het gaat immers om innerlijke overtuiging. Christus zelf verkondigde de blijde boodschap en Hij verweet zijn toehoorders hun ongelooft, maar Hij maakte nooit gebruik van geweld of van wonderen om hen tot aanvaarding van Hem te dwingen.

Een dienstbare overheid

Paus Leo XIII (1878-1903) zei al: "De staat is er voor de mens, de mens is er niet voor de staat". De macht van de overheid kan niet onbeperkt zijn en die overheid moet dienstbaar zijn. De Toeslagenaffaire en bijvoorbeeld het feit dat allerlei regelingen veel te gecompliceerd zijn, maken duidelijk dat hier het nodige verbeterd moet worden.

Subsidiariteit

In zijn encycliek *Quadragesimo anno* (1931) heeft paus Pius XI het 'subsidiariteitsbeginsel' naar voren gebracht. Dat houdt in dat de overheid moet helpen waar mensen het niet alleen of samen met anderen kunnen. De overheid moet de mogelijkheid geven dat mensen zelf initiatieven ontwikkelen en hen daarin steunen.

De overheid moet geen moraalridder zijn

Deze visie geeft al aan dat de burgerlijke overheid zeer terughoudend moet zijn in het opleggen van visies in allerlei vraagstukken. De burgerlijke overheid is geen moraalridder en moet zich terughoudend opstellen als het gaat om het opleggen van normen en waarden. Als bemoeienis van de overheid veel verder gaat dan wat voor de openbare orde, de eerbiediging van de menselijke waardigheid en de participatie aan de samenleving nodig is, kom je al gauw terecht in een vorm van staatsopvoeding, waar fascisme en

communisme zich sterk voor maakten. Dat is echt iets waar we van weg moeten blijven!

Democratische rechtsstaat

Een democratische rechtsstaat gaat uit van een burgerlijke overheid zonder 'eigen' levensbeschouwing of -overtuiging. De overheid vervult bepaalde taken ten dienste van het algemeen welzijn en het samenleven van burgers in de samenleving. Daarbij hoeft men het niet altijd met elkaar eens te zijn, maar laten we elkaar wel respecteren. De burgerlijke overheid moet dus niet de boodschap uitstralen van 'zó moet je denken', maar wél het respectvol samenleven van allen bevorderen en iedere mens beschermen.

Meer weten?

Naast deze gedachten die ik u vanuit de katholieke sociale leer wil meegeven, verwijs ik ook graag naar de brief die de Nederlandse

”
**Jezus zelf heeft
altijd gerespecteerd
dat mensen een
vrije wil hebben
en niemand
gedwongen mag
worden tot geloof
of ongelooft**

bisschoppen hebben geschreven ter voorbereiding op de verkiezingen. En voor wie meer over de sociale leer van de Kerk wil weten, verwijs ik graag naar het *Compendium van de sociale leer van de Kerk*, dat u op www.rkdocumenten.nl kunt raadplegen en naar de bij uitgeverij Adveniat verschenen Nederlandse uitgave van *DOCAT, wat moet ik doen?*, met een voorwoord van paus Franciscus.

En welk vakje u rood gaat kleuren? Dat is aan u! ■

Bisschop Johannes Hendriks

Kijk op kathedraal-TV naar een gesproken versie van deze 'Wat ik u zeggen wil'.

Omgekomen vluchtelingen

Op zondag 5 november om 15.00 uur is in de Mozes-en-Aäronkerk (Waterlooplein 207, Amsterdam) een oecumenische herdenking van migranten en vluchtelingen, die omkwamen aan de Europese grenzen. Om 13.30 uur geeft Carolus Grütters een lezing over een kerkelijk initiatief voor kleinschalige asielopvang.

Synode synodaliteit in Rome

De hele maand oktober was in Vaticaanstad een bisschoppensynode over het thema 'synodaliteit'. Nieuw was dat niet alleen bisschoppen deelnamen (namens Nederland hulpbisschop Ted Hoogenboom), maar ook zo'n honderd uitgenodigde leken gelovigen (mannen als vrouwen) hadden spreek- en stemrecht. De paus wil met deze synode (die in 2021 in ieder bisdom is gestart) alle gelovigen een serieuze plek geven in de Kerk, als Volk van God. We zijn samen op weg en iedere gedoopte wordt gevraagd bij te dragen aan het verkondigen van de blijde boodschap van Jezus. De vraag is 'hoe?'. In oktober 2024 is deel twee van deze bisschoppensynode.

Heiligdom Heiloo

Het is herfst. De dagen worden korter en de nachten langer. Het maakt velen somber.

Maar misschien zijn de donkerste en stilste momenten de beste condities voor een Godservaring. In Heiloo worden diverse retraites en bijeenkomsten georganiseerd op weg naar het licht van Advent en Kerstmis. Info en aanmelding: info@olvternood.nl

16-19 november: Geestelijke oefening H. Ignatius (voor mannen): langdurig stil gebed, indachtig het leven van Jezus, maakt duidelijk hoe iemand de Heer kan volgen (onderscheiding genoemd) om daardoor het evangelie meer gestalte te kunnen geven in je leven.

25 november: Getuigenis Marino Restrepo: Geboren in Colombia werkte hij in Hollywood als acteur en muzikant. Bij een bezoek aan zijn geboortedorp werd hij ontvoerd door rebellen. Dit veranderde voor altijd zijn leven. Luister naar zijn verhaal en terugkeer tot het geloof.

10-17 december: Adventsretraite 'Baan de weg voor de Heer'.

Katholieke dovendag

Zaterdag 11 november (10.00-16.00 uur) houdt het katholiek Dovenpastoraat een landelijke dag van vieren en ontmoeten in Den Bosch (Sint-Janscentrum: Papenhulst 4). Info en aanmelding (ad € 10,00): dovendag@doofenkatholiek.nl

800 Jaar regel Sint Franciscus

Op 29 november is het precies acht eeuwen geleden dat paus Honorius III met zijn bul *Solet annuere* goedkeuring gaf aan de Regel van St. Franciscus. Tot op de dag van vandaag is deze regel de code waar alle franciscanen, kapucijnen en conventuelen in de wereld naar proberen te leven. De komende tijd vieren zij een serie van jubilea: 800 jaar Kerstmis in Greccio in december 2023, 800 jaar stigmatisatie, 800 jaar Zonnelied en het 800e sterfjaar van Franciscus in 2026. Info: www.minderbroedersfranciscanen.net

Enkele relieken van de H. Bernadette Soubirous (van Lourdes) zijn in de maand april 2024 in Nederland en van 5 t/m 8 april in ons bisdom.

Tentoonstelling kathedraal

T/m 17 december is van woensdag t/m zondag (van 13.00-17.00 uur) in de kathedraal (Leidsevaart 146, Haarlem) vanwege het 125-jarig jubileum de tentoonstelling 'Jouw verhaal in de KoepelKathedraal' te bezichtigen. Met foto's, verhalen, schilderijen, eigen kunstwerken vertellen parochianen en bezoekers over hun band met dit kerkgebouw. Info: www.koepelkathedraal.nl

Nieuwe klimaat- brief paus

Op 4 oktober (feestdag St. Franciscus van Assisi) publiceerde paus Franciscus 'Laudate Deum' (Prijz God), een vervolg op 'Laudato si'. Omdat sinds die 'groene encycliek' uit 2015 klimaatverandering en de sociale gerechtigheid in de wereld zo zijn veranderd (lees: urgenter geworden), wilde hij een aanvulling schrijven. Ook om klimaat-sceptis en -ontkenning – zowel in de Kerk als daarbuiten – te bestrijden: "Hoe hard je ook probeert ze te ontkennen, verbergen of relativiseren, de tekenen van klimaatverandering zijn er en worden steeds duidelijker." Een Nederlandse vertaling is in de maak.

RedWednesday

Met 'Redwednesday' vraagt Kerk in Nood op 22 november aandacht voor miljoenen vervolgdde, onderdrukte en bedreigde christenen in de wereld. Vele kerkgebouwen kleuren die avond rood en gelovigen wordt gevraagd te bidden. Info: www.redwednesday.nl

Kerk in Nood
ACN NEDERLAND

Heilige Willibrord

A

ls zevenjarige jongen wordt Willibrord (circa 658 geboren) door zijn ouders ondergebracht bij een benedictijnerklooster in Ripon nabij York. Na een verblijf in Ierland vertrekt hij in het najaar van 690 met een twaalfstal metgezellen naar de Friezen (de kustbewoners van Lille tot aan Denemarken). Hij landt nabij Katwijk.

Willibrord gaat pragmatisch en doordacht aan de slag. Hij verzekert zich van de volmacht en bescherming van de Frankische vorsten. Heilige eiken worden omgehakt, kerken gebouwd. Hij maakte ook twee reizen naar Rome. In 695 wordt Willibrord door paus Sergius I bisschop gewijd en benoemd tot aartsbisschop van de Friezen. Hij krijgt de naam 'Clemens', maar die zal Willibrord amper gebruiken.

Langs de kust en de rivieren in de Lage Landen maakte Willibrord missiereizen. Vele Willibrorduskerken herinneren hieraan. In Echternach bouwde hij een klooster, waar hij op 7 november 739 stierf en begraven ligt, 81 jaar oud. Van hem is een handschrift bewaard. Op een kerkelijke kalender schreef hij belangrijke data uit zijn leven en de tekst *In Dei nomine feliciter* (In naam van God gelukkig). ■

Wat vertelt deze grafkist ons?

V

anwege de duidelijke verwijzingen naar de dogma's van het Concilie van Nicea, dat in 325 na Chr. plaatsvond, wordt deze grafkist de 'dogmatische sarcofaag' genoemd.

Het gaat om de geloofspunten dat God mens geworden is in Jezus, dat God één is in drie Personen en dat God de Zoon één in wezen is met God de Vader en God de Geest. Zo staat op deze sarcofaag de oudste bekende afbeelding van de H. Drie-eenheid.

In de Oudheid (of het nu de Egyptische, Etruskische, Griekse of Romeinse was) werden mensen gecremeerd of begraven. Dat laatste geschiedde vooral bij belangrijke of rijke personen met een sarcofaag - afkomstig uit het Grieks wat 'vleesetend' betekent. Iedere sarcofaag werd aan de voorzijde en zijkanten (niet aan de achterzijde omdat hij tegen een wand stond in een mausoleum) versierd met symbolische en religieuze tekens, afbeeldingen van de overledene(n) en een uitbeelding van zijn verdiensten of persoonlijkheid. Omdat het tijd vroeg om sarcofagen te laten maken (zeker die met een uitgebreide decoratie), werden dezen bij leven al besteld. Vaak werd op het laatste moment het gezicht van de overledene gebeiteld. Dat betekent ook dat men vooraf nadacht wat men op zijn eigen grafkist afgebeeld wenste.

In het Vaticaanse Museum staat een sarcofaag, een stenen grafkist, welke gedateerd is tussen 330-340 na Chr. Hij werd in de negentiende eeuw gevonden bij werkzaamheden bij de basiliek Sint-Paulus-buiten-de-Muren in Rome.

Omdat christenen zich om hun geloof in de (lichamelijke) verrijzenis van het lichaam niet lieten cremieren maar altijd begraven, maakten ook rijke christenen gebruik van sarcofagen. Zoals deze. Over twee rijen zijn Bijbelse afbeeldingen te zien uit het leven van Jezus, de Verlosser van de mensen. Scènes die allemaal verwijzen naar het (eeuwig) leven.

Op de bovenste rij zijn vijf scènes afgebeeld: twee uit het boek Genesis en drie wonderen of tekenen van Jezus. Op de onderste rij zijn zes verhalen uitgebeeld: twee met betrekking tot de geboorte van Jezus, twee oudtestamentische verhalen en drie met verwijzing naar de heilige Petrus. In het midden van de bovenste rij is een echtpaar afgebeeld, voor wie deze grafkist is gemaakt. Aan de hand van hun kleding kunnen deskundigen zien dat het om een echtpaar gaat. Echter, hun gezichten zijn niet duidelijk uitgewerkt (wilden ze dat niet of was er geen tijd voor?). ■

Eric van Teijlingen

De dogmatische sarcofaag

Drie-eenheid: bron van alle leven

Dit is de vroegst bekende afbeelding van God als drie-eenheid van Personen. De centrale figuur is God de Vader (gezet op een troon met voetbank onder zijn voeten). God de Geest staat achter Hem. We zien Jezus rechtstreeks in de ogen van zijn Vader kijken. Opvallend is ook dat de afgebeelde gezichten alle drie precies hetzelfde eruit zien. Alle drie zijn één én één in wezen (Concilie van Nicea, 325 na Chr.).

Het paradijs als leven

God boetseerde de mens en maakte uit diens rib de vrouw (Genesis 2). Dit is verbeeld in Adam (op de grond liggend) en Eva. Ook de zondeval (Genesis 3) is afgebeeld met Adam en Eva en de boom van de kennis van goed en kwaad met God in hun midden. Staat God de Vader tussen hen in of is het misschien Christus? Allebei zou kunnen, de God meer direct verwijzend naar het Bijbelverhaal, maar Christus is ook mogelijk, want is Hij niet de Verlosser van de mensen van alle zonden, die begon met de zondeval in het paradijs en wordt Hij door Sint Paulus niet de 'nieuwe Adam' genoemd (Romeinen 5,14-21)?

Geboren worden om te leven

De aanbidding van de magiërs (Matteüs 2) is de oudste type afbeelding van de geboorte van Jezus, met de magiërs in hun oosterse kleding en zogeheten Frygische muts. Zij brengen het Kind en zijn Moeder geschenken, waarbij één van hen wijst naar de ster die zij hadden gezien en die boven de plaats waar het Kind zich bevond stil bleef staan. Rechts daarnaast de 'geboorte' van de blind geboren man. Zijn genezing zodat hij kan zien, is als een wedergeboorte. Staat het ook symbool voor de doop? 'Zien' is ook Bijbelse taal voor 'geloven' (de voorheen blinde man werd namelijk een leerling van Jezus). Daarnaast is in de christelijke gedachten van de eerste eeuwen sterven ook een vorm van 'geboren worden', namelijk geboren worden bij God.

Er zijn ook dwarsverbanden te leggen: zo zijn Adam en Eva oudtestamentische voorlopers van Jezus en Maria (de nieuwe Adam en nieuwe Eva) en de boom van de kennis van goed en kwaad wordt teniet gedaan door het kruisoffer van Christus. Andere scènes, zoals de Bruiloft te Kana, verwijzen naar het huwelijk algemeen, maar ook naar dat van het echtpaar.

Alle scènes verwijzen naar het leven – het aardse als het eeuwige, het hemelse – en de christelijke heilsgeschiedenis, maar ook naar het doopsel als toegang tot het leven. Jezus is de nieuwe Adam en het doopwater is de bron van leven naar de Bijbeltekst “Wie van het water drinkt dat Ik hem zal geven, krijgt in eeuwigheid geen dorst meer; integendeel, het water dat Ik hem zal geven, zal in hem een waterbron worden, opborrelend tot eeuwig leven” (Johannes 4,14).

Wonderen tot leven

Jezus had in de eucharistie de Kerk een grote geloofsschat nagelaten, waarbij brood en wijn Christus zelf worden en daarmee aanwezig is in de Kerk en in het leven van de gelovigen. De Bijbelse verhalen van de Bruiloft te Kana (Johannes 2) en de wonderbaarlijke broodvermenigvuldiging (alle evangeliën, zoals Johannes 6) vertalen dit geloof in het leven op deze grafkist. Helemaal rechts is de opwekking uit de dood van Lazarus (Johannes 14) te zien, eveneens een verwijzing dat Christus de weg, de waarheid én het leven is (Johannes 14,6).

Redding voor het leven

Hier twee verhalen uit het Oude Testament: de profeet Daniël in de leeuwenkuil (Daniël 6) en Habbakuk van het gelijknamige Bijbelboek. Beide verhalen gaan over een dreigende ondergang (van Daniël persoonlijk en bij Habakuk van Jeruzalem of het Volk van Israël) en hoe God hen eindelijk redt.

Vergeving geeft leven

Drie verhalen die verwijzen naar Sint Petrus, de rots waarop de Kerk gebouwd is. Echter, het zijn niet zijn ‘succesverhalen’ maar die van zijn drievoudige verloochening (lijdensverhaal in alle evangeliën) en arrestatie (Handelingen van de apostelen 10). Maar had Jezus met zijn drievoudige vraag aan Petrus – of hij Hem liefhad – Petrus niet vergeven? Zonder vergeving geen leven! Daarbij had Jezus ook gezegd dat Petrus “de handen zou strekken”, een zinspeling op diens kruisdood (Johannes 21,15-22) en overgang naar het leven bij God. Als derde afbeelding van Petrus die, in het bijzijn van een Romeins honderdman, een waterbron laat ontstaan (denk aan: water als bron van leven en het water van de doop).

Laat je zien...

Een parochie is meer dan de zondagse viering en in de loop van een jaar is er veel gaande in de geloofsgemeenschap. Er zijn vrijwilligers buiten actief op de begraafplaats of binnen bij het schoonmaken van het kerkgebouw. Kinderen worden voorbereid op hun eerste communie of vormsel. Er zijn bijbelgesprekken en andere vormen van ontmoeting en saamhorigheid. Hoe laat je je bloeiende parochie zien aan parochianen en passanten? Daar is maar één antwoord op: Maak foto's en filmpjes! Laat je vieringen en parochiële activiteiten zien en publiceer ze op de website en via de socials (vergeet daarbij de privacywetgeving niet). Of...

Laat je een jaar zien

Kies ieder jaar de mooiste foto's uit, die de parochie over de volle breedte laat zien in alle vormen en maten. Exposeer ze in de ontmoetingsruimte. Laat zien wie je bent. En het liefst een jaar lang.

Of wat te denken van het maken van een parochiële jaarkalender. Heel makkelijk te maken via het internet. Kies twaalf foto's uit die representatief zijn voor de parochie en passend zijn bij een van de twaalf maanden van het jaar, zoals de kerk in de sneeuw in januari, communicantjes in mei, ziekenviering in september, enzovoort. Vermeld de kerkelijke feesten en belangrijke data voor de parochie in het nieuwe jaar. Verkoop de kalender en laat de opbrengst ten goede komen aan bijvoorbeeld het jeugd- en jongerenwerk van de parochie. Daarnaast is het natuurlijk ook een mooie attentie voor de vrijwilligers of een ideaal cadeau om weg te geven aan familie en vrienden of om zelf te ontvangen.

Treedt naar buiten

Laat je zien aan alle mensen. Dat deden ze in Schagen. Kort vóór Open Monumentendag werd in heel Schagen een flyer verspreid over de katholieke Christophoruskerk in hun stad om deze zo te promoten en niet alleen de parochianen maar alle inwoners te betrekken bij dit kerkmonument (wellicht ook financieel). ■

Geloof in communicatie

Op zaterdag 18 november wordt in Barneveld de inspiratiedag 'Geloof in communicatie 2023' gehouden voor iedereen, die een communicatietak heeft in een kerk (kerkapp-beheerders, webmasters, nieuwsbriefschrijvers, parochiebladredacties, communicatiecommissies, socialmediaredacteuren, bestuursleden en voorgangers) om op het gebied van geloof, kerk en communicatie de boodschap nog beter te communiceren. Info en aanmelding: www.geloofincommunicatie.nl

Noteer alvast voor 2024: Conferentie Missionaire parochie op 6 april in Veenendaal.

www.missionaireparochie.nl

F missionaireparochie

I de_missionaire_parochie

Foto's: Martina Koolwijk

Geslaagde bisdomdag

In een continue stroom kwamen vele bezoekers de kathedraal binnenlopen op zaterdagmiddag 30 september.

En opvallend veel jonge gezinnen. Een bruidspaar met wat tijd over in de strakke planning van hun huwelijksdag, maakte eveneens een rondje door de kerk. We vierden het 125-jarig jubileum van de kerkwijding en het patroonsfeest van de kathedrale basiliek Sint Bavo. Er waren deskundige rondleidingen door het kerkgebouw

met al zijn mooie kunstwerken. Ook konden de torens, de gewelven en de koepel beklommen worden. Bisdombedevaartorganisaties als Banneux en Kvelaer presenteerden zich, evenals de paters van Egmond en de zusters van Vogelenzang. Kathedraal-tv en SamenKerk lieten zich zien, naast de WJD-jongeren en het familiepastoraat. Het was een geslaagde dag, die met een mooie eucharistieviering werd afgesloten. ■

De Groenmarkt-kerk herbestemd

De afgelopen maanden hebben vrijwilligers en parochianen de H.-Antonius-van-Paduakerk aan de Nieuwe Groenmarkt in Haarlem leeggehaald. Sinds januari is de kerk gesloten voor de eredienst. Binnenkort neemt een evangelische geloofsgemeenschap haar intrek in het markante gebouw in het centrum van Haarlem. De herbestemming van de kerkelijke collectie was een beladen taak. Maar ondanks alles ook een dankbare taak, omdat veel spullen die al tientallen jaren waren opgeslagen, opnieuw een kerkelijke functie krijgen. Pieter Klein Beernink ontfermde zich over de inventaris en doet hier zijn relaas.

Alle bewaarde albes en superplies werden uitgehangen, zodat kapelaans, pastoors en kerkbestuurders konden komen uitzoeken.

V

rijwel meteen nadat pater Martin Knudsen een deel van de historische kazuifels,

stola's, bursa's, albes, superplies, kelkvelums en nog veel meer ophaalde in Haarlem, nam hij ze in gebruik. Ze waren jarenlang door Nel Stevens gekoesterd in haar 'geheime' opslag onder het orgel. Parochianen van de St.-Agneskerk in Amsterdam-Zuid reageerden blij verrast. Dat de kanten zoom van een albe losliet en er onderuit bungelde, deed niets af aan het enthousiasme. Iedereen realiseerde zich dat het historisch materiaal is en de Agneskerk beschikt over een speciale groep vrijwilligers, die zeer bekwaam is met naald en draad. Overigens haalde pater Knudsen

Bij iedere doos of ieder voorwerp dat de voordeur verliet, stierf het gebouw een beetje.

ook de beelden van de H. Theresia en het H. Hart op, die bij de zijdeuren in de kerk stonden. Nadat ze naar buiten waren gedragen, bleken er kinderspulletjes en envelopjes van staatsloten onder gestoken te zijn. Niet met het lot erin om de opbrengst aan de heilige te schenken, maar met een briefje met het lotnummer erop, zodat de heiligen wisten voor welk nummer zij voorspraak moesten vragen!

Godslamp

Wim Noom hielp keer op keer, ook om de loodzware godslamp weg te nemen voor het hoogaltaar. Dit samen te doen, gaf ook morele steun. De lamp hangt nu in een kamer van de pastorie te wachten op een nieuwe kerkelijke bestemming. Die komt er: het is één van de tientallen voorwerpen op de website 'Vraag & Aanbod' van Museum Catharijneconvent, waarop meerdere

Hans Kuyt, vertrouwd vrijwilliger van de Groenmarkt-kerk, bekijkt een van de zilveren altaarschellen die nu in bruikleen zijn bij de Josephkerk in Haarlem.

belangstellende priesters en kosteren inschreven, ook voor kerken in Papoea-Nieuw-Guinea, Litouwen en Oekraïne.

Altaarkandelaars

Ronduit pijnlijk was het om een ladder te pakken om de kandelaars één voor één van het hoogaltaar te tillen, wetend dat ze er hoogstwaarschijnlijk nooit meer terugkomen. Ze zijn nu in de St.-Urbanuskerk in Amstelveen-Bovenkerk. Stralend opgepoetst stonden ze erbij afgelopen april tijdens de herinwijding van de herbouwde kerk, na de verwoestende brand van vijf jaar geleden. Door de vuurzee was er tekort aan nagenoeg alles. Een tweede set van zes messing kandelaars uit onze kerk is er eveneens in gebruik, evenals drie canonborden in zilveren lijsten. Maar ook enkele kazuifels, een altaarkruis en een fraai zilveren doopschelpje gingen naar Amstelveen en een dankbare pastoor Eugène Jongerden.

Kelken en kerkzilver

Een zevental kelken ging naar het heiligdom van O.L.V. ter Nood (Heiloo) en de overige exemplaren zijn bestemd voor seminaristen, die bij hun priesterwijding een persoonlijke kelk kunnen uitkiezen om de rest van hun leven te gebruiken.

Van het negentiende-eeuwse kerkzilver is een deel inmiddels in bruikleen overgedragen aan onze buurkerk, de Sint-Josephkerk: een set van twaalf kandelaars, een bonte kelk, een hoge ciborie en een omvangrijke Godslamp, evenals bijbehorende ampullen, wierookvaten en altaarschellen. Alles komt uit de periode 1865-1900 en is vervaardigd door edelsmid H. Esser uit Weert. Het past zichtbaar bij elkaar. Ook een kloeke monstrans, minstens één hostiedoos en ander zilverwerk wordt nu door kanunnik Guus Hendriks gekoesterd in de kluis van de kerk.

Haarlemse Kevelaerbroederschap

Kasten waren jarenlang opslag voor spullen van de Haarlemse Kevelaerbroederschap, die sinds de negentiende eeuw was verbonden aan deze kerk. Hier lagen verzilverde processielampen, vaandels, zilveren stafbekroningen, draagriemen, onderdelen van een Maria-baldakijn, zilveren medaillons aan linten, maar ook een plexiglazen draagkruis met elektrische verlichting en veel meer fraais, dat inmiddels in bewaring is bij pastoor Eric van Teijlingen, directeur van de Broederschap. Een deel van deze collectie gaat mogelijk naar het stadsmuseum van Kevelaer.

Franciscanen

De kerk is sinds de bouw bediend door de paters Franciscanen. Zij ontvangen nog een ragfijn geborduurd vierstel met daarop Franciscaanse heiligen, dat de Franciscaner paters in Den Bosch willen gaan gebruiken. Zij zullen ook de pastoorsportretten, hun voorgangers in hun orde, in ontvangst nemen.

Archief

Uit de inventaris gaan de oudste doop- en trouwboeken van de parochie naar het Noord-Hollands Archief. Maar ook het crucifix dat bovenop het tabernakel stond en de koperen wandarmen, die er ooit op hoogtijdagen aan werden gehangen. Weliswaar zijn dit geen kostbaarheden, maar ze horen nu eenmaal bij de kerk, waarin het hoogaltaar en het tabernakel behouden blijven. Het archief is de veiligste bewaarplek tot deze onderdelen misschien nog eens nodig zijn.

Een altaarkruis dat Nel Stevens had bewaard met vier bijpassende kandelars, op het hoogaltaar in de herbouwde Urbanuskerk.

Kapelaan

Teun Warnaar wilde het Maria-beeld graag een plaats geven in de kathedraal. Mireilles Damsma (r.) van de Jozephkerk hielp mee met sjouwen. Haar goede bekende Marian van Wijk vervoerde het beeld in haar bestelbus.

spronkelijke interieur te zijn, maar ze kwamen in de jaren dertig van de vorige eeuw over uit een Amsterdamse schuilkerk. Het Amsterdamse museum Ons' Lieve Heer op Solder (dat als opdracht heeft om het Amsterdamse religieus erfgoed te beschermen – red.) kijkt of zij voor deze beelden kunnen zorgen. Ook ontvingen zij een historisch kazuifel voor de HH. Missen, die maandelijks in die schuilkerk worden opgedragen, als ook de complete geschiedenis van het bisdom in zo'n veertig delen.

Goede bestemming

Het was treurig om een kerk, waar ook ik vele jaren gekerkt heb en mij als vrijwilliger en bestuurder jaren voor heb ingezet, steeds leger te zien worden. Bij iedere doos of ieder voorwerp dat de voordeur verliet, stierf het gebouw een beetje. Daarom is het zo belangrijk dat

bijna alles naar een nieuwe kerk of organisatie kon gaan. In de Digitale kerkcollectie wordt beschreven waar de spullen uit de Haarlemse Groenmarktkerk straks in gebruik zijn, van Oekraïne tot Ameland en van Nijmegen tot Musselkanaal. Ingrid Henkemans, van Museum Catharijneconvent, heeft hier nog altijd veel werk aan.

Met dank aan eerdere generaties. Met beste wensen voor de nieuwe gebruikers. ■

Pieter Klein Beernink

Sint Cecilia

Cecilia kwam uit een voorname Romeinse familie, aldus haar levensverhaal. Zoals gebruikelijk werd zij op jonge leeftijd uitgehuwelijkt aan een rijke man Valerianus. Zoals vaak in de begintijd van het christendom nam zij zich voor maagd te blijven, teken dat zij haar geloof temidden van de Romeinse cultuur in alle zuiverheid wilde bewaren. Zo kon zij het beste getuigen van de alles omvattende liefde tot Christus. Ze had die belofte gedaan in de stilte van haar gebed.

Cecilia fluisterde op het moment dat de bruidsmuziek weerklonk, aldus de legende, Valerianus in het oor dat zij had besloten maagd te blijven omwille van Christus. Hij maakte kennis met haar godsdienst en liet zich dopen. Beiden stierven rond het jaar 230 als martelaar tijdens een christenvervolging.

Cecilia wordt begraven in de catacombe van Sint Calixtus (Via Appia). Later wordt ze herbegraven in de Sint-Ceciliakerk in Rome. Ze is de patrones van organisten, koren, zangers en orkesten, van muziek in het algemeen. ■

Feestdag
22 november

Soms duurt een vriendschap bijna een leven lang. En heel soms geeft die vriend je dan het mooiste geschenk dat er bestaat: om het wonder van het leven met eigen ogen te mogen aanschouwen.

En dat wonder is de bereidheid van dierbaren om het leven aan je terug te geven.

Het begon allemaal in de winter van 1963. Mijn ouders verhuisden van Halfweg naar Haarlem-Noord. Ik was nog maar net zeven jaar jong en moest wennen op een andere lagere school, met de naam Pius X. Vanaf de eerste dag voelde ik me bij hem thuis. Bert heet hij. Bijna alles deden we samen: voetballen, honkballen en buiten spelen, in een later stadium samen ons eerste baantje als vakantiewerker. In de bollen, bij V&D op de schoenenafdeling en tenslotte als postbode. Die vriendschap overleefde alles, ook toen hij op de voetbaltraining niet lekker werd en een serieus probleem aan zijn ene nier bleek te hebben. Die werd operatief verwijderd, ik zie hem nog als tiener in het ziekenhuisbed liggen. De eerste bioscoopfilm zagen we samen, naar dansles gingen we ook, de katholieke dansschool van Haarlem. En zelfs toen hij trouwde stond ik aan zijn zijde, samen met mijn vrouw.

Wij waren getuige, op 11 april 1978. Het was winter in april, want er lag een geweldig pak sneeuw. Samen ploeterden we die dag door de sneeuw over de dijk naar Spaarndam, op weg naar de kapper. Zoals we alle hoogtepunten samen beleefden, zo deelden we ook de dieptepunten: het sterven van onze ouders en soms ook de gebrokenheid in ons eigen bestaan.

Mooiste cadeau

Wat er ook met hem gebeurde, de deur stond altijd open voor hem. En toen alles in het leven weer rozengleur en maneschijn leek, sloeg het noodlot echt toe: ook zijn goede nier haperde. Als een mens de dood in de ogen kijkt, gebeuren er echt wonderen. Zijn lieve en altijd trouwe vrouw Ineke schonk haar nier in Maastricht aan een wildvreemde, mijn maat voor het leven Bert kreeg daardoor een gezonde nier, ook van een wildvreemde in Amsterdam. Dat gebeurde in februari van dit jaar, in het AMC. Toen ik hem daar zag liggen, twee dagen na de ingreep, was ik ontroerd, helemaal toen mijn vriend ging facetimen met zijn vrouw in het ziekenhuis te Maastricht. Zij had haar gezondheid en haar leven in de waagschaal gelegd om haar doodzieke man een nieuwe toekomst te geven. En zo lag hij er ook bij, als een nieuwe mens die vanaf het eerste moment

Leo Fijen is ambassadeur van uitgeverij Adveniat en presentator van de geloofsgesprekken van de KRO-NCRV op de zondagochtend.

Vriendschap

Als een mens de dood in de ogen kijkt, gebeuren er echt wonderen.

met de nieuwe nier wist dat het goed was. In deze herfst vierden ze - hersteld van de transplantatie - alsnog hun 45-jarig huwelijk. Er waren veel geschenken, maar het mooiste cadeau kwam van zijn lieve vrouw: zij had Bert het leven teruggegeven.

Mijn vriend voor altijd

Bij het feest van hun huwelijk hadden de dochters een prachtige fotocollage gemaakt. Daar zat ook die iconische plaat bij, wij samen voor altijd vastgelegd bij de kerk van onze voetbalvereniging RKSV Onze Gezellen. Dat was bij gelegenheid van een jubileum van die voetbalclub. Die kerk - De Zeven Smarten en later de Mariakerk - is dicht, zijn ouders liggen daar begraven, maar Bert, mijn vriend voor altijd, hij leeft, ook met dank aan de Schepper. ■

Voordat ge geboren werd, bestemde Ik u voor Mij.
(Jer. 1:5)

Denk je erover om priester te worden?
Ontdek het op willibrordseminarie.nl
of kom eens langs!

Hoogeweg 65, Heiloo
T 072 505 1288

Erik Venneker
seminarist

Grootseminarie St. Willibrord
Bisdom Haarlem-Amsterdam

Wilt u de priesteropleiding steunen?
NL64 INGB 000 000 5464 t.n.v. Het Grootseminarie

Ja, ik maak graag **3 weken gratis** kennis met Katholiek Nieuwsblad!

Voorletters: _____ Achternaam: _____
Adres: _____
Postcode: _____ Woonplaats: _____
Telefoon: _____
E-mailadres: _____

* Voor een goede verwerking is het noodzakelijk dat u al deze informatie invult.
KN kennismaken kunt u ontvangen alléén als u in het afgelopen jaar geen KN kennismaken heeft ontvangen of een KN abonnement heeft gehad. Na 3 weken stopt het automatisch en hopen we u enthousiast te hebben gemaakt om u op te geven als abonnee!
Meer informatie: www.kn.nl/abonnementen
Stuur naar: Katholiek Nieuwsblad, Lange Putstraat 44, 5211 KN 's-Hertogenbosch.

Bedevaart
Frankrijk en Spanje
Mariale Route
Onze Lieve Vrouwekerk Amsterdam
26 april t/m 5 mei 2024

Welkom om met ons mee te gaan

Informatie
Marja en Paul van Gils
T 06 54 37 85 44
T 06 11 23 69 32
mariareis2024olvk@gmail.com

Aanmelden/boeken via
www.christoffelreizen.nl
reis 240601

Stichting Christoffel Reizen
Website christoffelreizen.nl

Contactgegevens
Telefoon 073 203 41 44
Mail info@christoffelreizen.nl

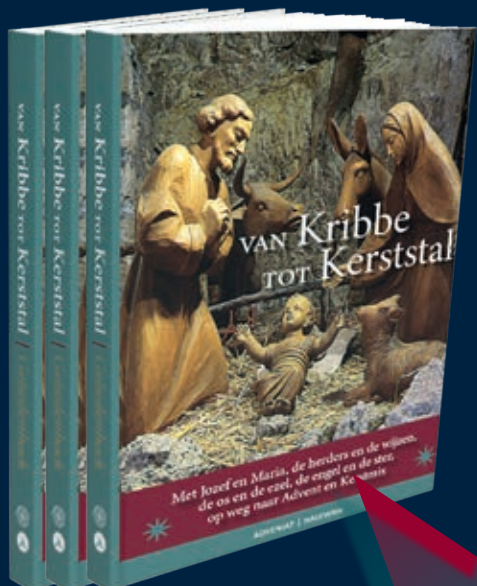
Kijk voor meer informatie over ons Lourdes-programma 2024 christoffelreizen.nl

Nieuw én toch vertrouwd

Cadeautip Kerstmis!

Gebedenboek in full-colour
800 jaar na eerste kerststal van
Franciscus van Assisi

www.adveniat.nl € 4,-
P.ST. >100

*Dag meneer, dag mevrouw, kijk hier sta ik nou
met een lichtje aan de deur en een kleur van de kou
Dag meneer, dag mevrouw, kijk hier sta ik nou
met een lichtje aan de deur en een kleur van de kou
Sint Maarten, Sint Maarten
en we lopen door de straten
Dag mevrouw, dag meneer, nou daar ga ik weer
met mijn zakken goed gevuld, tot de volgende keer!*

Kinderliedje voor Sint Maarten (11 november)

Inloophuis Hoorn *Inn de Koepel* Uw plek om mensen te ontmoeten

Elke maandag- en donderdagmiddag verwelkomen we iedereen in ons inloophuis in de centrale bibliotheek in hartje Hoorn. Dat is een groot succes. We zoeken enthousiaste vrijwilligers om vaker open te kunnen. Kijk voor meer info op de website.

www.indekoepel.nl
coordinator@indekoepel.nl

DIACONAAL CENTRUM
DE BRON
ZAANDAM

Gezocht:

penningmeester

Vanwege het vertrek van onze
gewaardeerde penningmeester zijn
we op zoek naar een nieuwe
penningmeester. Kunt u ons helpen?

Graag komen we met u in contact
06-10319163 of dcdebron@outlook.com

Word spreekuurmedewerker bij
Stap Verder. We geven je een
training on the job!

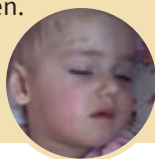
Casa Migrante zoekt een bestuurslid

Casa Migrante is al ruim 60 jaar een begrip in Amsterdam als inloophuis voor Spaanstalige migranten. Wij helpen de migrant bij de integratie in de Nederlandse samenleving én zijn een plek waar de migrant zich weer even thuis voelt. We hebben een inloop met koffie en activiteiten, bieden hulp op juridisch, maatschappelijk, psychologisch en pastoraal vlak, organiseren culturele evenementen en geven Nederlandse en Engelse les.

Meer info via bestuur@casamigrante.com
of www.casamigrante.com

Stichting Voedselhulp Minderbedeelden

In samenwerking met o.a. Stichting Manna – werkgroep Schermer haalt deze stichting geld op voor minderbedeelden in Roemenië en Oekraïne. Langs de grens met beide landen worden opvangplekken voor vluchtelingen voorzien van groenten en aardappelen. Ook wordt hulp geboden in diverse steden en dorpen hulp aan mensen, opvanghuizen en weeshuizen.

Stichting Manna – werkgroep Schermer NL68RABO
0311270182 o.v.v. Stichting Voedselhulp Minderbedeelden

Vriendschap kan levens veranderen!

Sant'Egidio ontvangt wekelijks 150 mensen in het dak- en thuislozenrestaurant de Franciscustafel. Een plek waar mensen hun waardigheid terugvinden en waar vriendschap en nabijheid centraal staan. Ondersteun ons hierbij met donaties of als vrijwilliger.

Bezoek www.santegidio.nl/organisaties/franciscustafel/
voor meer informatie.

Geloof handen en voeten geven? Wordt vrijwilliger bij het Drugspastoraat!

En help mee bij onze kerkdienst met warme
maaltijd voor dak- en thuislozen.

Wanneer: Iedere zondag van 15 uur t/m 19 uur.
Waar: Oudezijds Achterburgwal 45, Amsterdam

Interesse? Mail of bel naar pastor Quirien van Berkel
06 449 317 60 | quirien.vanberkel@drugspastoraat.nl

Iedereen is welkom bij oecumenisch diaconaal centrum **Stem in de Stad**, huis van aandacht in het hart van Haarlem.

Wil je meedoen als gastheer of gastvrouw?
Kijk op stemindestad.nl of bel ons via 023 534 2891.

D

e theologie, vanouds de 'Koningin der wetenschappen', heeft het moeilijk aan de universiteiten. Een gelovig perspectief wordt vaak verward met vooroordeel, zodat godsdienstwetenschappen de plek innemen van theologie.

Het paradoxale is dat religies dan steeds van buitenaf worden bestudeerd, zonder beleving van binnenuit. Gelukkig is er de Tilburg School of Theology waar op hoog niveau de theologie wordt beoefend, ook in Utrecht trouwens. Maar nu laat de seminarietheologie, ook respectabel, van zich horen in de feestbundel *Veritatis Gaudium*, bij het vijfentwintigjarig bestaan van het grootseminarie St. Willibrord (in 2022 uitgegeven bij Betsaida), met overigens een heilzame input van de theologische faculteit.

Bovengenoemde bundel bevat maar liefst twintig bijdragen, vrijwel alle door priesters geschreven, al is een enkele leek onder priesterlijk kazuifel 'binnengesmokkeld'. Onderwerpen als de Maagd Maria, liturgische hervorming, kuisheid, evangelisatie, een weldadig-kritische analyse van katholieke exegese van de Bijbel door Ruud Gouw, Thomas van Aquino - de artikelen helaas zonder gezamenlijke inhoudelijke focus - tonen een grondige kennis van de theologie. Wel klinkt in menig artikel bekommernis door over de huidige situatie van de Kerk. Begrijpelijk, maar het komt de helderheid van het betoog niet altijd ten goede. Ik bespreek drie voorbeelden: een studie over het nationaalsocialisme, over de liturgische ontwikkelingen in Nederland na het Concilie en over de kuisheid.

Nationaalsocialisme

Paul Hamans heeft zich in de troebele wateren van het nationaalsocialisme gestort en constateert terecht, dat hier sprake is van een quasi-religieuze heilsleer. De bibliotheek van Hitler bevatte tal van occulte werken met een rassenleer, die haaks staat op het christendom. Het nazisme was behalve antisemitisch ook anti-christelijk, maar - en dat vergeet de auteur een beetje - dat pleit de Kerk niet vrij. Niet iedereen was een aartsbisschop Jan de Jong (van Utrecht) of een bisschop Clemens von Galen (van Münster, Duitsland; in 2005 zaligverklaard - red.). Kardinaal Theodor Innitzer van Wenen bejubelde aanvankelijk de intocht van Hitler. Waar Hamans echter het spoor bijster raakt, is precies daar waar hij de hedendaagse samenleving op de korrel wil nemen. Die zou in haar dwepen met gnosis en andere stromingen grote overeenkomst vertonen met het nazisme. De ariosofie van de nazi's als biologische heilsleer heeft echter weinig overeenkomst met de

Marcel Poorthuis is emeritus-hoogleraar in de dialoog tussen de godsdiensten aan de Faculteit Katholieke Theologie van Tilburg University.

gnosis, die juist de lichamelijke van de mens en van Christus in het bijzonder ontkende (docetisme). De 'morele ontsporing' van onze tijd belicht Hamans vervolgens met te wijzen naar homoseksualiteit. Hij lijkt te vergeten dat juist deze groepering door de nazi's verschrikkelijk is vervolgd. Autonomie en Verlichting zijn eveneens boosdoeners, hetgeen toch wel moeilijk met het nazisme in overeenstemming is te brengen. Kortom, de laatste bladzijden doen ernstig afbreuk aan de overigens terechte diagnose van het nazisme.

Veritatis Gaudium

Liturgie

Samuel Marcantognini schetst de postconciliaire vernieuwing in Nederland, maar raakt al gauw in een ideologisch vaarwater: 'Zelfgave van Christus' en 'broederlijke maaltijd' zouden te horizontaal zijn! Dat begrip is echter volledig onvruchtbaar: Zijn de barmhartige Samaritaan en "wat je de minsten der Mijnen doet" (Mt. 25,45) soms ook te horizontaal? Offer en maaltijd zijn geen tegenpolen: 'De tafel van de weduwe is het altaar van God', zegt een Joodse wijsheid. Jammer dat een noodzakelijke kritische beschouwing van liturgische vernieuwing hierin verzandt.

Kuisheid

Wat betreft het artikel over kuisheid kan men de auteur José Tercero Simon alleen maar bijvallen dat de theologie van de lichamelijke een belangrijke vernieuwing is in vergelijking met het natuurwetsdenken, waar het dialogische goeddeels ontbreekt. De spirituele dimensie van seksualiteit verdient in onze tijd meer dan ooit nadruk. Ook heeft de auteur gelijk dat celibaat en huwelijk elkaar veronderstellen en zelfs kunnen versterken. Hoe hij echter het seksueel misbruik in de Kerk volledig onvermeld kan laten, terwijl het hier om ongeveer de grootse crisis van de laatste eeuw gaat, is mij een raadsel.

Kortom, een bundel met veel theologische geleerdheid, maar hier en daar te apologetisch. ■

Verbeelding van de ziel

Ieder mens heeft een eigen individuele ziel, die samen met het lichaam de mens vormt. De ziel is onsterfelijk, direct door God geschapen. Zij vergaat niet na haar scheiding van het lichaam bij de dood en zij zal zich opnieuw met het lichaam verenigen bij de uiteindelijke verrijzenis, aldus de Catechismus van de Katholieke Kerk (nummer 366). Wij horen vaak over de ziel in preken of lezen erover zoals in 'Over de ziel en de verrijzenis' van Gregorius van Nyssa. Maar niemand heeft de ziel ooit gezien. Hoe beeld je haar dan uit? Hoe gingen kunstenaars met de ziel om?

De ziel werd verbeeld met bekende voorstellingen van de aartsengel Michaël als zielenweger. Een motief dat in de latere Middeleeuwen vaak aan het Laatste Oordeel werd toegevoegd. Bij deze zielenweging of zielengerecht (*psychostasie*)

zien we vaak de goede en de kwade ziel letterlijk in een weegschaal liggen, in de gedaante van een kind en een duiveltje. Bij sommige voorstellingen van het Hemelse Jeruzalem of het Hemelse Paradijs zien we ook wel Abraham met een aantal zielen eveneens in de gestalte van kinderen op zijn schoot.

Michael de
zielenweger.
Fresco in de Saint
Pierre le Jeune
(Straatsburg).

Ba, een aspect
van de Egyptische
ziel.

Drie typen

Het Duitse *Lexikon der Christlichen Ikonographie* onderscheidt drie typen verbeelde zielen.

Ten eerste het Eidolontype: De Griekse, Romeinse en Etruskische wereld kenden hierbij de ziel als een klein mensje, naakt en vaak met vleugeltjes. Heel soms lieten ze het lijken op de gestorvene. Ook in de christelijke kunst werd dit type omarmd. Wel waren er regionale verschillen. In Noord-Europa was het een klein naakt mensje, geslachts- en leeftijdsloos, meestal zonder vleugels, vaak gedragen door een engel en in gebedshouding. Zo'n ziel kon ook heel comfortabel

**Niemand heeft
de ziel ooit gezien.
Hoe beeld je haar
dan uit? Hoe gingen
kunstenaars met
de ziel om?**

door twee engelen in een draagdoek worden vervoerd. In Italië leunde men meer tegen antieke voorbeelden aan.

Ten tweede het Psychetype: Ook al in de antieke tijd kwam hier een verbeelding van de ziel voor als een vrouw met een lang gewaad en vleugels. Tijdens de Renaissance in de vijftiende en zestiende eeuw keerde deze vorm in de christelijke kunst terug.

Ten derde de ziel als vogel of vlinder: In het Nabije Oosten gebruikte men het beeld van de vogel al om vorm te geven aan de ziel. Die beeldtraditie kan haar oorsprong hebben bij de Egyptische zielen-

vogel Ba. Zeker is dat de oude Egyptenaren het begrip ziel kenden. Hun scheppingsgod Chnoem (een man met de kop van een ram) modelleerde de eerste mens uit klei. Zijn vrouw Heket (een menselijke gestalte

met een kikkerkop) gaf de mens zijn ziel door hem met het anchlevensteken of anchkruis aan te raken. De oud-Egyptische ziel bestond uit verschillende elementen, een daarvan was die van Ba, die moest ook kunnen terugkeren in het gestorven lichaam om het te laten voortleven. In hiërogliefen beeldde men de Ba uit als vogel met een mensenhoofd. Hij kon boven het lichaam zweven, erop zitten of het lichaam volgen. De adem van de mens hangt hier in zoverre mee samen dat de ziel als vogel (ver)vliegt uit de mond van de gestorvene.

Duif

Een christelijk symbool voor de reine ziel is de duif. De H. Benedictus zag de ziel van zijn zuster ook al in de vorm van een duif. Er zijn uitbeeldingen van de opstanding waar die vogels als zielen weer terugvliegen in de monden, zodat de doden het leven herkrijgen. Later soms als klein gevleugeld mensje vormgegeven. Ook de vlinder is al een antiek symbool voor de ziel en komt bijvoorbeeld op een Prometheus-sarcofaag voor. In Griekse mythologische verhalen kwam Prometheus op aarde en vervaardigde daar de eerste mensen uit klei. Ovidius' *Metamorphosen*: "Hij kneedde mensen naar het beeld van de goddelijke heersers." Bij de schepping van de mens door Prometheus kan Athena daarbij een vlinder vasthouden, in het Grieks *Psychè*. Het Griekse woord 'psychè' kan zowel voor vlinder als voor ziel, als voor ademtocht gebruikt worden. Athena, de godin van wijsheid en beschaving, bezielt hiermee dan de mens.

Fresco in de kapittelzaal van de benedictijner abdij Ottobeuren, 1717, Benedictus ziet de ziel van zijn zuster Scholastica bij haar dood in de gestalte van een duif naar de hemel vliegen.

Vlinder

Het beeld van de ziel die het lichaam door de mond verlaat, kwam dus al in de oudheid voor. Op sarcofagen werd dit ook wel symbolisch verbeeld met een vlinder die de chrysalis verlaat, bij de ontpopping dus. Symbolisch sterft de rups in zijn cocon en herleeft als vlinder in een nieuwe gedaante en vliegt weg. Vandaar de afbeelding op sarcofagen: het drukt de hoop uit op een leven hierna en een vereniging met de goden. Terwijl engelen de ziel naar God voeren, kan soms de achtergebleven overledene worden afgebeeld met een tekstbanderol bij de mond. Zo kan de kunstenaar hem nog iets laten zeggen en soms God zelfs laten antwoorden. Ook komt het voor dat dat papier een metafoor is voor de ziel.

Judas

Bekend is ook het sterven van Jezus' verrader Judas. Er zijn meerdere versies van het verhaal, maar bij één ging hij naar zijn van de zilverlingen gekochte grondstuk, later bloedakker genoemd. Daar stortte hij voorover, zijn buik barstte open en nu geen vlinder of vogel maar ingewanden. De gitzwarte ziel van Judas verliet van daaruit het lichaam.

De ziel is ook te zien bij de goede en slechte misdadiger aan weerszijden van Christus. De goede ziel wordt weggeleid door engelen, die van de slechte misdadiger door

duivels. In de middeleeuwse kunst zien we ook wel eens engelen en duivels strijden om het mogen weggeleiden van een menselijke ziel.

Venetië

In de Genesiskoepel van de Venetiaanse San Marco zien we op mozaïeken uit de twaalfde eeuw de schepping verbeeld. Ook daar een verwijzing naar de schepping uit klei. In de woorden van het boek Genesis: "Toen boetseerde God de

Heer de mens uit stof, van de aarde genomen, en Hij blies hem de levensadem in de neus: zo werd de mens een levend wezen." Het wordt in beeld gebracht doordat God de geschapen Adam een kleine menselijke gestalte met vliedervleugels aanreikt. De mens raakt zo beziel. ■

Michel Bakker

Met dank aan: Paul Bröker, Piet Hein Hupsch, Olga van der Klooster, Bosco Smit.

Dirigent(e) gezocht

De ruim dertig leden van het gemengde St.-Caeciliakoor van de H.H. Petrus-en-Pauluskerk (Den Helder) zoeken een nieuwe dirigent(e). Ze zingen iedere tweede en vierde zondag van de maand één- en meerstemmig (o.a. Latijn en Nederlands), begeleid door een organist, en de vaste repetitieavond is op de dinsdag. Info: famrijpstra@gmail.com

Identiteit van de RK-school

Katholieke en interconfessionele scholen (basis- als voortgezet onderwijs) hebben een brief ontvangen, getiteld 'Hoopvol, solidair en vreedzaam'. Van diverse scholen werden al positieve reacties ontvangen over deze brief, waarin christelijke en menselijke thema's als hoop en vertrouwen, liefde en barmhartigheid en gemeenschap en vrede aan bod komen. Met deze input worden schoolbesturen, docenten en ouders uitgenodigd de gesprekken over de identiteit van de school te voeden. Iets voor uw school? Download de brief via de QR-code.

Cursus 'Taking Care+'

Wat doe je als een gezin met kinderen in jouw kerk verschijnt zonder papieren of onderdak en met medische problemen? Hoe maak je caritas beter bekend? De in september in Amsterdam-Zuidoost gestarte cursus 'Taking Care+' geeft vrijwilligers van diverse (ook migranten-)parochies meer inzicht en vooral antwoorden op vragen en voorbeelden uit de praktijk. Gaandeweg leren de cursisten dat de vraag niet altijd is of we iemand kunnen helpen. Het gaat eerder om gastvrijheid en om goed luisteren. Ze ontdekken dat veel mensen vooral een netwerk missen om hun problemen op te kunnen lossen. Hoe biedt je hen zo'n netwerk? Meer weten?: Corine van der Loos (06-21401505 | cvanderloos@bisdomhaarlem-amsterdam.nl).

Kerkbalans 2024

Begin 2024 gaat Actie Kerkbalans weer van start. Via de vernieuwde webshop zijn materialen verkrijgbaar voor een succesvolle actie, van folders en enveloppen tot spandoeken en posters. Ook is het mogelijk om de eigen parochie daarbij te gebruiken. Kerkbalans bestaat 50 jaar. Als een parochie vóór 15 november bestelt, maakt ze kans op een feestelijke startpakket voor op 13 januari a.s. Info: www.kerkbalans.nl

Kerst in de kathedraal

Vlak vóór Kerstmis zijn er twee prachtige kerstconcerten in de Sint-Bavokathedraal. Op zaterdag 16 december is om 19.30 uur het jaarlijkse kerstconcert van het kathedrale koor. Op donderdag 21 december om 20.00 uur zingt het beroemde Choir of St. John's College Cambridge, samen met de Bavo Cantorij, een scala aan kerstliederen. Dit jongens- en mannenkoor, dat sinds 1670 bestaat, is bij traditie het koor dat de 'Christmas Carols and Lessons' zingt, dat op kerstavond op de BBC-televisie wordt uitgezonden. Kaarten zijn verkrijgbaar via www.bavoconcert.nl

Schitterende reis naar de Noodhulpers

Foto: Eric van Teijlingen

Deze jaargang besteedden we in *SamenKerk* aandacht aan de Veertien Noodhulpers. Wie waren zij? En waarom ontstond deze devotie in het midden van de vijftiende eeuw? En heeft deze groep martelaren uit voornamelijk de tweede t/m vijfde eeuw ons vandaag nog wat te vertellen? Eind september maakte een groep lezers uit alle delen van ons bisdom een prachtige lezersreis naar Vierzehnheiligen in het noorden van Beieren, Duitsland. Daarbij werd op de heenreis Fulda bezocht en Kevelaer op de terugreis. Ook werden er uitstapjes gemaakt naar Coburg en Bamberg.

Lees hier alles over de Veertien Noodhulpers (inclusief veertien korte levensbeschrijvingen) en over de lezersreis naar Vierzehnheiligen in Duitsland (met veel foto's).

H

et was een mooie reis. Niet in de laatste plaats vanwege het stralende nazomerweer. Zaterdag 23 september reisden we naar Fulda. Daar vierden we de eucharistie, welke we afsloten met het uitspreken van onze geloofsbelijdenis bij het graf van de H. Bonifatius en met een zegen met een reliekhouder. Na een heerlijke maaltijd in Fulda kwamen we in het donker aan bij ons hotel 'Sonnenblick'.

Vierzehnheiligen

Die zondag verbleven we de hele dag in het heiligdom Vierzehnheiligen. Het is Duitslands derde grote bedevaartplaats (na Kevelaer en Altötting). We namen deel aan de hoogmis van half elf in een overvolle basiliek, waar we als groep heel hartelijk werden welkom geheten. Na een lunch van *Bratwurst* en *Sauerkraut* was er een gebedsviering rond de Veertien Noodhulpers. Trunk, de bierbrouwerij gevestigd naast de bedevaartkerk, werd door een aantal snel gevonden. Het was er goed toeven in de *Biergarten*. Ook was er aan het eind van de middag nog een benefietconcert in de kerk van orgel en trompet, harp en alphoorn. Met een heerlijk buffet in het hotel sloten we deze bijzondere dag af.

Coburg en Bamberg

Op de maandag en dinsdag stonden twee uitstapjes op het programma. Onze dag in Coburg begon bij 'Veste Coburg', een grote burcht uitkijkend over de stad. Het bezoeken waard. We konden de woonvertrekken bekijken van de familie Von Sacken Coburg und Gotha (die tot 1918 eigenaar waren), prachtige schilderijen met vooral Bijbelse voorstellingen, koetsen en wapengekletter. In 1530 verbleef Maarten Luther zo'n zes maanden in deze burcht. Hij moest zich daar schuilhouden, omdat hij door de autoriteiten gezocht werd. De kamers waar hij verbleef, zijn nog steeds te bezoeken. Daarna kon ieder op eigen gelegenheid het stadscentrum verkennen. De andere dag bezochten we na een prachtige busrit door het mooie Duitse landschap de Abdij Maria Frieden, waar moederoverste ons gastvrij ontving en vertelde over haar klooster. Daarna maakte - ieder op z'n eigen tempo - een stadswandeling door Bamberg, een prachtige stad, waar een bezoek aan de Dom en de pas gerestaureerde Sint-Martinuskerk hoogtepunten waren. Het kathedrale museum naast de Dom genoot ook belangstelling. En niet te vergeten de winkels.

Terug naar huis

Op onze laatste avond bezochten we nogmaals de kerk van de Veertien Noodhulpers voor een eigen gebedsviering. Als je stuk voor stuk hun levensverhalen leest, vraag je je af waarom we geloof hechten aan deze 'hemelse verzekeringspolis'. Het is een echte middeleeuwse devotie, niks voor ons, moderne mensen. Zo is er van geen enkele van deze heiligen hun bestaan met zekerheid vast te stellen. Maar als je de verhalen óver hen leest, dan blijken er toch wijze lessen in te schuilen

voor ons geloofsleven. En daarom vroegen wij om hun voorspraak voor al onze intenties.

Als laatste bekeken we de ster onder het monument, dat de plek aangeeft waar het Kind in de weide lag en de herdersjongen aansprak, zoals de legende verhaalt.

De ster is een kopie van de ster in de Geboortekerk in Bethlehem. Op beide plaatsen op aarde heeft het Christuskind gelegen. We konden daarom ook maar moeilijk van

het kribje scheiden. Toch moesten we afscheid nemen om op woensdag 27 september huiswaarts te keren. We sloten onze SamenKerk lezersreis in Kevelaer af met een mooie viering en een gezellige maaltijd. ■

Eric van Teijlingen

We konden maar moeilijk van het kribje scheiden

Foto: Angelique Broerse-van Hal

Hoop voor de toekomst

Christenen en kerken hebben het moeilijk in dit deel van de wereld. Is het voorbij? Een einde van een tijdperk? Priester Tomás Halík uit Praag en dominee Samuel Wells uit Londen worstelen hier ook mee. Passen de eeuwenoude, christelijke, antwoorden nog wel op de vragen van deze tijd? Is er niet meer sprake van een verandering van tijdperk dan een tijdperk van verandering? En hoe moet de Kerk mee? Moet het anders?

Halík stelt dat we op de drempel van een nieuw christendom staan. Waarheen leidt de weg, die wij moeten gaan, zou je kunnen zeggen. Dit boek met rijke gedachten en uitdagende zijwegen is daarmee wel een 'worstelboek' voor gelovigen en kerkgemeenschappen. Op zich passend bij het thema 'synodaliteit', dat paus Franciscus zo belangrijk vindt voor onze Kerk.

Wells kiest zijn weg om door de crisis van het christendom te gaan. Aan de hand van tien bezwaren, karikaturen, onjuistheden of onwaarheden over het geloof, Jezus en de Kerk (zoals het geloof is intolerant, de Bijbel onjuist of de Kerk medeplichtig aan geweld) behandelt hij deze.

Vervolgens reageert hij op deze 'geschenkjes van kritische vrienden' door te putten uit de geloofsschat van het christendom. De buitenwereld moet je niet buitensluiten maar tegemoet treden, onder meer door te luisteren naar anderen. Beiden boeken roepen veel op, maar blijven hoopvol: Er is een weg naar een nieuw tijdperk én mocht het geloof klein zijn, God is altijd groot en goed!

De namiddag van het christendom.
Op weg naar een nieuw tijdperk
Tomás Halík | ISBN 9789043538954
www.kokboekencentrum.nl | € 27,99

Kleiner geloof grotere God
Samuel Wells | ISBN 9789043539159
www.kokboekencentrum.nl | € 24,99

Martelaren voor de paus

En daar gingen ze, in de tweede helft van de negentiende eeuw. Petrus Heijkamp uit Amsterdam, Frans Aghina uit Alkmaar, Evert-Jan, Klaas en Jan Zwarthoed uit Volendam, Pieter Jong uit Lutjebroek en vele andere uit onze omgeving en andere delen van ons land. Op naar Rome om de paus te verdedigen. Ze waren de trots van hun gezin en parochie. Velen lieten het leven als martelaar voor de paus. Dit nieuwe boek over de zoeaven maakt gebruik van zogeheten ego-documenten, als dagboeken en brieven aan familie van zoeaven.

Altijd een goede aanvulling op andere bronnen. Veel aandacht voor de ‘Reus van Lutjebroek’, de held van de slag Montelibretti van 13 oktober 1867. Hoe kwam hij aan deze titel en was zijn heldendaad (veertien Garibalisten eigenhandig gedood) wel waar? Dit boek gaat niet over de vergeten geschiedenis maar dat wij deze geschiedenis niet vergeten.

Martelaren voor de paus. De vergeten geschiedenis van de Nederlandse zoeaven | Koen de Groot
ISBN 9789044650723 | € 25,99
www.uitgeverijpromotheus.nl

Laudato Si' in gewone taal

‘**A**an U alle lof!’ is een vrije vertaling van de encycliciek *Laudato Si`* van paus Franciscus over hoe we omgaan van de aarde en alles wat leeft. Met deze vertaling in gewone taal is deze pauselijke boodschap beter te begrijpen en te bespreken binnen de parochies en met andere christelijke geloofsgemeenschappen.

Aan U alle lof! | ISBN 9789493279667
www.adveniat.nl | € 9,99

Levenslessen van toen voor nu

Internetpastor Nikolaas Sintobin sj. laat in dit boek aan de hand van twintig thema’s als geduld, vertrouwen, stilte, liefde zien dat wijsheid eeuwenoud is en tegelijk sprankelijk jong. Zij is een goede richtingwijzer naar levensvreugde en verrassend eenvoudig en herkenbaar.

Levenslessen. Hoe oude wijsheid jouw leven in bloei zet | Nikolaas Sintobin
ISBN 9789043539357 | € 20,00
www.kokboekencentrum.nl

Slavernij en kerk

In december is het een jaar geleden dat de minister-president namens Nederland officieel excuses maakte voor haar slavernij-geschiedenis. Met ‘Keti Koti’ op 1 juli jongstleden herhaalde de koning deze excuses. In ons meinumner van dit voorjaar besteedde *SamenKerk* uitgebreid aandacht aan dit thema, vooral wat de katholieke Kerk betreft (wereldwijd als in onze koloniën). Via de bisdomwebsite kunt u dit nummer nog eens opzoeken en nalezen. Dit boek gaat meer over de protestantse kerken. Toch is het goed kennis te nemen van deze kerkelijke geschiedenis van slavernij en kolonialisme.

Kerk, kolonialisme en slavernij. Verhalen van een vervlochten geschiedenis
Bente de Leede en Martijn Stoutjesdijk (red.) | ISBN 9789043540056 | € 17,99
www.kokboekencentrum.nl

Ingrid Henkemans is erfgoedsspecialist van Museum Catharijneconvent en inventariseert en adviseert de kerken van het Bisdom Haarlem-Amsterdam.

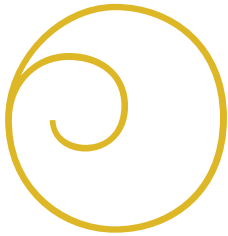
...en wie stout is de roe

Sinterklaas in beeld

In de eregalerij van het Rijksmuseum Amsterdam hangt sinds jaar en dag het schilderij met de titel 'Sint-Nicolaasfeest'. Jan Steen (1626-1679) schilderde dit werk tussen 1665 en 1668. Het schilderij geeft ons een inkijkje in de wereld van een welgestelde familie, die samen Sinterklaas viert. De kijker is getuige van het moment dat de cadeaus en lekkernijen uitgedeeld zijn. Jong en oud delen mee in het geluk. Maar er is helaas ook groot verdriet....

'Sint-Nicolaasfeest' van Jan Steen
(Rijksmuseum Amsterdam)

ver Jan Steen is niet veel bekend. Hij werd waarschijnlijk in 1626 in Leiden geboren in een katholiek gezin. Zijn vader was bierbrouwer en niet onbemiddeld, getuige het feit dat er genoeg geld was om zijn zoon tot schilder te laten opleiden.

Jan moet een intelligente jongen zijn geweest omdat hij - net als Rembrandt - de Latijnse school bezocht. Vervolgens schreef hij zich in 1646 in aan de universiteit van Leiden en in maart 1648 werd hij opgenomen in het toen net opgerichte Sint-Lucasgilde. Dit gilde accepteerde alleen kunstschilders, die volleerd meester waren. Jan Steen moet dus niet alleen intelligent zijn geweest maar ook getalenteerd, omdat hij zo jong tot het gilde mocht toetreden.

Familiefeest

Nu het Sint-Nicolaasfeest. Op het schilderij is veel te zien. In de kamer viert een rijke familie Sinterklaas. Centraal in de kamer staat een klein meisje, gekleed in een mooie jurk. Ze is letterlijk en figuurlijk het stralende middelpunt. Zojuist heeft ze een pop van Johannes de Doper gekregen, die ze in haar rechterarm geklemd houdt. Aan haar linkerarm hangt een emmertje, dat uitpuilt van het snoep. Het broertje naast haar moeder heeft ook een grijns van oor tot oor. Hij is bedacht met een colfstok en bal. Maar er is ook verdriet. Haar oudere broer had geen geluk. Hij kreeg de roe. Met zijn linkerhand veegt hij de tranen uit zijn ogen. De roe was een opgebonden takkenbos waarmee stoute kinderen gestraft werden.

Jan Steen schilderde in 1668 nog een Sinterklaasfeest, dat in Museum Boijmans van Beuningen (Rotterdam) hangt en opvallende gelijkenis vertoont met dit werk. Dit is de zogeheten protestante versie, waarbij het meisje een koek krijgt (en geen heiligenbeeld).

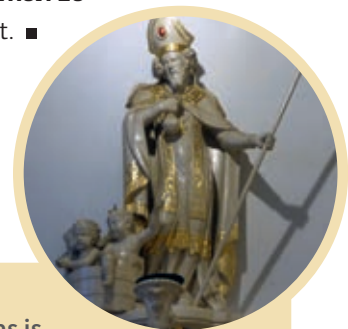
Die vonden ze dan in hun schoen. De dienstmeid (herkenbaar aan haar kleding) achter hem wrijft het hem extra aan door de schoen omhoog te houden.

Maar misschien valt het allemaal tóch mee voor de jongen. Haalt de grootmoeder op de achtergrond een cadeautje voor hem achter het rode doek vandaan? De rest van de kinderen kijken ondertussen onder de kap van de schouw om te zien of ze een glimp van de goedheiligman op kunnen vangen.

Jan Steen is als schilder een geboren verteller. Hij vatte in dit schilderij het hele Sinterklaasfeest samen. Maar waarom ontbreekt de Sint op het schilderij?

Sint Nicolaas kwam tot de negentiende eeuw nooit in levende lijve langs, hij was altijd onzichtbaar. En het was de tijd van de reformatie: katholieke heiligen waren in Nederland uit het openbare leven verbannen, dus zag men ze ook liever niet terug in de kunst. ■

Ingrid Henkemans

Sint Nicolaas

Er is niet veel over het leven van Sint Nicolaas bekend. Officieel heette hij Nicolaas van Myra (280-342) en was hij bisschop in Klein-Azië. Zijn leven is in elk geval met vele wonderlijke legenden omgeven. Een Franse legende uit de Middeleeuwen verhaalt bijvoorbeeld over drie priesterstudenten, die door een herbergier werden vermoord. Die verwerkte ze tot

gepekeld vlees. Maar de heilige Nicolaas wekte de drie studenten weer tot leven waarna de herbergier en zijn vrouw zich tot het christendom bekeerden. Van dit wonder werden vele afbeeldingen gemaakt. Nicolaas werd dan groot afgebeeld om de aandacht vooral op hem te richten. De priesterstudenten werden heel klein en in een vat afgebeeld. Zo ook bij het zeventiende-eeuwse beeld uit de Begijnhofkapel in Amsterdam:

de H. Nicolaas is hier - manshoog - als bisschop afgebeeld. Aan zijn voeten staat een tonnetje waarin drie kindjes zitten, waarvan er één zijn beentje over de rand laat bungelen. De goede verstaander weet nu dat dit de drie vermoorde priesterstudenten zijn, die Nicolaas weer tot leven wekte. Hij is dus niet alleen een kindervriend, maar biedt ook bescherming aan ieder, die in hem gelooft.

Fashion for God

Fashion for God laat een unieke tentoonstelling weelderige modestoffen, oogverblindend borduurwerk en luxueuze 'haute couture' uit zeven- en achttiende eeuw zien. Dwaal door balzalen vol rijkversierde kerkelijke koormantels en overdadig gebloemde baljurken. Exclusief gemaakt én hergebruikt om te stralen op het altaar in de periode van de schuilkerken. Buiten mocht je niet zichtbaar katholiek zijn, daarom herbergden deze verborgen kerken prachtige liturgische kunstvoorwerpen en paramenten. In die schuilkerkperiode schonken rijke vrouwen hun kostbare japonnen aan de kerk om er kerkgewaden van te maken. Zo kon het gebeuren dat een priester in een dure, roze gebloemde koorkap of kazuifel aan het altaar stond. ■

Lezers van SamenKerk ontvangen tegen inlevering van deze bon bij de kassa van het museum één museummagazine **Catharijne** cadeau (zolang de voorraad strekt).

Museum Catharijneconvent (Utrecht)
www.museumcatharijneconvent.nl
 T/m 21 januari 2024

Fashion for God (ISBN 9789462625075)
www.waanders.nl | € 34,50

Het jaar 1000

In de tiende en elfde eeuw - zeg: rond het jaar 1000 - veranderde er veel in onze omgeving. Het landschap werd van zeventig procent wildernis rond 900 zo'n zeventig procent gecultiveerd landschap (voor de landbouw) in 1100. Zo kreeg het Oudnederlands de overhand in het westen (en verdween het Oudfries). In deze periode ontstaat een 'Nederland', dat wij nu nog kennen: met dijken om ontgonnen land, een burcht na elke rivierbocht en kerktorens aan de horizon. Het is de tijd dat de bisschop van Utrecht over een gebied van Deventer tot aan de kust kerkelijk als wereldlijk heerste, terwijl de machtigste persoon, de keizer van het Heilige Roomse Rijk, het liefst in Nijmegen verbleef. De tentoonstelling neemt u mee op een reis door onze streken rond het jaar 1000. Er zijn unieke voorwerpen te zien, zoals het Evangelieboek van de Abdij van Egmond (door graaf Dirk II en Hildegonde, rond 975 geschonken), de in 2021 met metaaldetector gevonden goudschat van Hoogwoud, andere bijzondere archeologische vonden, het borstkruis van Sint-Servaas, enzovoort. ■

Ook leuk voor kinderen!

Rijksmuseum van Oudheden (Leiden)
www.rmo.nl
T/m 17 maart 2024

Het jaar 1000. Nederland in het midden van de Middeleeuwen (Annemarieke Willemsen | ISBN 9789464262049 www.sidestoon.com | € 24,95).

Speciaal voor lezers van SamenKerk bij inlevering van deze bon bij de museumkassa: 2 entreekaarten voor de prijs van 1 (excl. andere kortingen, t/m 17 mrt. '24).

Alle kinderen mogen kind zijn

Wereldwijd gaan tientallen miljoenen kinderen niet of nauwelijks naar school: ze maken lange dagen om geld voor hun familie te verdienen. Dit jaar steunt Adventsactie projecten die kinderarbeid helpen tegengaan. Omdat ieder kind recht heeft om kind te zijn.

Helpt u mee?

Doneer eenvoudig via de QR-code

www.adventsactie.nl

IBAN: NL89 INGB 0653 1000 00

ADVENTSACTIE

EEN CAMPAGNE VAN VASTENACTIE

SAVE THE DATE
NATIONALE
BEDEVAART ROME
26 APRIL T/M
3 MEI 2025

MET DE BISDOMMEN
NAAR ROME IN HET
HEILIG JAAR 2025

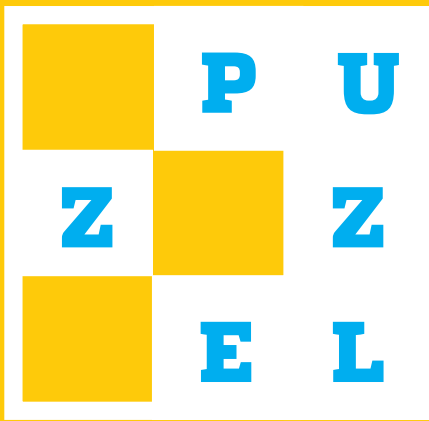
Huis voor de Pelgrim

R.K. Bisschoppenconferentie Nederland

WWW.ROME2025.NL

Actie Kerkbalans
50 Jaar Kerkbalans.nl

GEEF
VANDAAG
VOOR DE
KERK VAN
MORGEN

Doe mee en maak kans op een van de drie exemplaren van het nieuwe boek **'Symboliek in de St. Bavo kathedraal'** over de kathedraal.

Wat kunt u winnen?

Helaas is in de vorige SamenKerk een verkeerde puzzel afgedrukt (die ook in het meinummer was gebruikt). Daarom is besloten geen prijswinnaars te loten. Onze excuses voor deze fout.

Eric van Teijlingen
hoofdredacteur
SamenKerk

1		2	3	4	5		6
	SK	7				SK	
8	9	SK	10		SK	11	
12		13			14		
15				SK	16		
17		SK	18	19	SK	20	
	SK	21			22	SK	
23							

Horizontaal

- 1 Vriend die meerijdt?
- 7 Afmeting van een kleine beurs
- 8 Trillingen
- 10 Geen blijvend bevel
- 11 Een Duits zilververwerkend bedrijf?
- 12 Deze man is belangrijk voor een elftal
- 15 Schoenen uit Tsjechië
- 16 Dwaas model
- 17 Na de nacht
- 18 Geloof in de provincie
- 20 100 cm vat
- 21 Of een Duitse rivier
- 23 Kan ook op een sinaasappel zitten

Verticaal

- 1 Respectabele job
- 2 Mono aanslag?
- 3 Gevallen per kerende post
- 4 Eet een keer
- 5 Reeds compleet
- 6 Staat een spreuk op
- 9 Leuterplant
- 11 Edense man die kort in de hoofdstad is
- 13 Die schrijft die blijft soldaat
- 14 Scheikundig symbool op de radio
- 19 Licht van de duivel
- 21 Personen transport
- 22 Retweet

Stuur uw oplossing (met vermelding van naam en adres) vóór 15 december 2023 naar: **Redactie SamenKerk, Postbus 1053, 2001 BB Haarlem.** Of mail naar: samenkerk@bisdomhaarlem-amsterdam.nl

klooster cast

eeuwenoude kloosterwijsheid,
verrassend actueel

Agenda

Wijzigingen voorbehouden

November 2023

- 1 november** Hoogfeest van Allerheiligen
- 2 november** Allerzielen
- 4 november** Katholieke Jongerendag (Veenendaal)
- 5 november** 31^e zondag door het jaar A | Willibrordzondag | deurcollecte voor de R.K. Vereniging voor oecumene | www.oecumene.nl
- 6 november** Alle heilige verkondigers van het geloof in onze streken
- 7 november** Hoogfeest van Sint Willibrord, patroon van Nederland

11 november Landelijke katholieke dovendag in Den Bosch
www.doofenkatholiek.nl | zie pag. 6

11 november (9.30-13.00 uur)
Startdag Vastenactie (Voorschoten)
pastoraledienstverlening@bisdomrotterdam.nl

18 november Diakenwijdingen in de Sint-Bavokathedraal in Haarlem (aanvang: 10.30 uur)

19 november 33^e zondag door het jaar A | Deurcollecte jongerenactiviteiten | Werelddag van de armen | Diocesaan caritasweekend

20 november Bijeenkomst van de bisschop en de priesters (Heiloo)

26 november Hoogfeest van Christus Koning | Diocesane WJD in Heemskerk | www.jongekerk.nl

December 2023

3 december Eerste zondag van de Advent | Nieuw kerkelijk jaar (B-jaar) | begin van Adventsactie
www.adventsactie.nl

10 december Tweede zondag van de Advent

17 december Derde zondag van de Advent | Zondag Gaudete

24 december Vierde zondag van de Advent

25 december Hoogfeest van de geboorte van de Heer (Kerstmis) | Octaaf van Kerstmis

Allerzielen

Voor wie
steekt u een
kaarsje op....

**Wie mis je (zeer)?
Wie zou je nog graag eens
willen spreken?**

Wij willen u niet in onwetendheid laten over hen die ontslapen zijn, zodat u niet bedroefd bent zoals de andere mensen, die geen hoop hebben. Want wij geloven dat Jezus is gestorven en weer opgestaan, dan zal God hen die in Jezus zijn ontslapen samen met Hem meevoeren. (...) En zo zullen wij voor altijd samen zijn met de Heer. Troost elkaar dus met deze woorden.

1 Tess. 4,13-14. 17b-18